

"לדורות" סיפוריהם של ניצולי השואה החיים בישראל שאלון לרישום קורות ניצול/ת השואה

איסוף סיפוריהם של ניצולי השואה הוא אחד המרכיבים החשובים ביותר בשימור הזיכרון ובהנחלתו לדורות הבאים. לכן, המידע על קורותיהם של הניצולים חיוני מאוד לחוקרים ולבני הדורות הבאים. בעזרת מידע זה אפשר יהיה להכיר את הסיפורים הפרטיים המרכיבים את התמונה הרחבה של תקופת השואה. לסיפור האישי שלכם יש חשיבות לאומית, מחקרית וחינוכית. אוסף הסיפורים יעלה לאתר אינטרנט מיוחד שכתובתו www.ledorot.gov.il ומוזים לך מראש על הנכונות לשיתוף הפעולה.

שם משפחה ושם פרטי כיום

שם פרטי: ראובן	שם משפחה: צח
----------------	--------------

פרטים אישיים לפני השואה ובתקופתה

יש לרשום שמות ומקומות באותיות בדפוס (גם בלועזית) במקומות המסומנים

בלועזית Weis	שם משפחה לפני המלחמה או בתקופתה: וייס		
תאריך לידה: 12.4.1935	מין: זכר	בלועזית Robert	שם פרטי לפני המלחמה או בתקופתה: רוברט
ארץ לידה: הונגריה		בלועזית Budapest	מקום לידה (ישוב, מחוז): בודפשט
שם פרטי ושם נעורים של האם: אילונה לרנבאכר			שם פרטי של האב: וילמוש
שם נעורים של האישה:		שם פרטי של האישה/הבעל (אם היה/תה נשוי/נשואה לפני המלחמה): תמרה	
ארץ המגורים: הונגריה		בלועזית Budapest	מקום מגורים קבוע לפני המלחמה : בודפשט
חבר בארגון או בתנועה: גורדוניה מכבי הצעיר		מקצוע לפני המלחמה: תלמיד	השכלה/תואר אקדמי לפני המלחמה: כיתה ד'
מקומות מגורים בתקופת המלחמה (ישוב, מחוז, ארץ):			
האם היית בגטאות? אילו ומתי?			
האם היית במחנות? אילו ומתי?			
תאריך השחרור: ינואר 1945		מקום השחרור: בודפשט	
לאן עברת/חזרת לאחר השחרור (ציין מקום)? בית יתומים בבודפשט		האם שהית במחנה עקורים? שם המחנה?	
שם האנייה (אם עלה בדרך הים):		שנת עליה: 1949	מקומות/מחנות בדרך לארץ: צרפת

אנא ספרי/ על קורותיך לפני המלחמה

(ציוני דרך: משפחה, סביבה, ילדות ולימודים, עבודה, חברות בארגון):

אני ראובן צח, יליד בודפשט 12.4.1935. נולדתי בשם רוברט וייס. כילד קטן, לא הכרתי את המשפחה שלי ואיני זוכר את הסבים. סבא שלי וסבתא מצד אבא התגוררו בבודפשט עד שהגרמנים לקחו אותם. לאבי קוראים וילמוש וייס. בתקופה שלפני המלחמה, אבי עבד כרפד וגם אותו כמעט ולא הכרתי מאחר והוא היה עסוק בעבודה ובפרנסה כדי להביא אוכל למשפחה. לא חיינו באזור יהודי, אלא באחד מהאזורים הפחות נעימים שהיה בהם ריכוז של בתי זונות ושיכורים. לאימי קראו אילונה לרנבאכר, ואת המשפחה מהצד שלה לא הכרתי כלל כי הם רבו והקשר נותק. כל המשפחה שלנו הייתה אך ורק מצד האבא, ואין לי מושג מה הוא מקור המשפחה של אימי. היינו שני ילדים, אני הבכור ולאחי הצעיר ממני בשנתיים קראו יהודה. בכיתה ד' החלטתי שאני לא הולך לבית הספר יותר כי הרביצו לי עם החלק החד של הסרגל בגלל שלא עשיתי שיעורים במתמטיקה. הסיבה למכות היא כי לא הייתי טוב בלימודים, ללא קשר לעובדה שהייתי יהודי. ניהלנו אורח חיים חילוני, גם הסבים שלי לא היו דתיים, רק בזמן המלחמה ידעתי והבנתי שאני יהודי. זה בא לידי ביטוי כשלא שמרנו שבת, לא הדלקנו נרות בשישי, היינו משפחה יהודית שגרה בבודפשט ולא שמרנו על המסורת. למדנו בבית שלא חייבים לשמור על המסורת כדי להיות יהודים טובים. בשלב מסוים הנוצרים ניסו להעביר אותנו מדתנו ואני הלכתי לשיעורי נצרות. היינו תלמידים מצטיינים כי אמרו שאם נהיה נוצרים הגרמנים לא ייקחו אותנו.

נא ספרי/ על קורותיך בזמן המלחמה

(ציוני דרך: מעצר וגירוש, גטאות, מחנות וצעדות מוות, במסתור או בזהות בדויה ושם בדוי, פעילות ותפקידים ביודנראט/תנועות נוער/מחתרת/פרטיזנים, השתתפות בבריחה/התנגדות/לחימה, האם אדם/ארגון יהודי/לא יהודי סייע באופן משמעותי להצלתך; בריחה/הגירה בכפייה, פינוי/אוווקאציה למרכז ברית המועצות):

כשהייתי בן חמש לקחו את אבי לעבודות כפייה ומאז לא ראיתי אותו, הוא נפטר בעבודות כפייה "באדיבות" ההונגרים. אמי קיבלה מכתב בו נכתב שמאוד מעריכים את התרומה של בעלה והמפקד שלו אמר שהוא היה איש טוב, שנפטר מחולשה ואפיסת כוחות. הייתי ילד שלא מתרגש מכלום ועסוק בעיקר בעצמו. אמא שלי מאוד אהבה אותו וכשקיבלה את המכתב היא בכתה במשך שבוע, אני אפילו זוכר שכעסתי עליה שהיא מפריעה לי לישון. לפני שקיבלנו את המכתב על מות אבי, אימי המשיכה להפעיל את הרפדיה. היו לנו עובדים שכירים ותרומות של עמותות שסייעו לפרנסה. עוד לפני שאבא נפטר, אני בתור האח הבכור נלקחתי לבית יתומים בבודפשט כדי להפחית ממנה מעט מהעול הכלכלי. בית היתומים עמד ברחוב וילמוש והיה מיועד לבנים בלבד, במסגרת העזרה של הקהילה היהודית לתושבים. בשבילי זה היה המפגש הראשון עם ילדים שהתחנכו על מסורת יהודית. היה שם בית כנסת ואני הייתי במקהלה. כל יום שישי היו מגיעים התורמים היהודים שהתפללו. היה חזן שמאוד אהבתי ואז נתקלתי בפעם הראשונה בחזנות אשכנזית. אני אשכנזי ולא הכרתי עד אז את המנגינה. עד היום אני אסיר תודה שיצא לי להיות חלק בתפילה הזאת. בבית היתומים לימדו אותנו את כל המקצועות, לבשנו מדים וכובע בצבע שחור. אני זוכר שיום אחד נכנסנו לחנות בבודפשט וכאשר ראו שאנחנו לבושים במדים המזוהים עם בית היתומים, אמרו לנו לקחת כל מה שנרצה ללא תשלום. אני לא חושב שרק יהודים עשו את המחווה הזאת, ואני אסיר תודה על כך. בבית היתומים פגשתי ילדים ללא שני הורים או ללא הורים כלל. כשחזרתי לבית אימי בשנת 1942 לא הרגשתי שחסרים לי הילדים מבית היתומים או התפילה והמנגינות, כי אני מטבעי משלים עם מה שיש. כשחזרתי המצב הכלכלי התייצב וסייעו לנו התרומות לרפדיה. אימי הייתה אישה חזקה, יפה וגבוהה ובבית דיברנו הונגרית. אני רוצה לחזור ולהוסיף שאני ואחי הלכנו ללמוד נצרות והיינו תלמידים ממש טובים. הלכנו לשאול את אימא: "למה את לא באה ללמוד? אומרים שזה יציל אותנו", והיא ענתה: "אנחנו יהודים, אפשר להיות יהודי טוב גם בלי להתפלל".

אני יודע שהגרמנים כבר היו בבודפשט אבל לא ראיתי אותם באותה תקופה. פעם ילדים רדפו אחרי אחי ואחריי בגלל שאנחנו יהודים, וכשברחנו ורצנו מי שהציל אותנו היו חיילים שידעו בדיוק למה רודפים אחרינו. נרדפנו כי למדנו בבית ספר יהודי ומעצם ענידת הטלויזיה זיהונו כיהודים. לא חשבתי שאני בורח, שאני רץ כי אני יהודי, רצתי כי רציתי להציל את עצמי. המילה אנטישמיות הייתה חלק מחיינו אבל לא הבנו אותה. רצינו להתנצר כדי להינצל. הייתה מגמה להסתיר אותנו בקרב הנוצרים כדי שנינצל. תמיד אימא הייתה אומרת בגאווה: "אנחנו יהודים ולעולם לא נהיה נוצרים".

בתאריך 19.3.1944 הגרמנים נכנסו לבודפשט והחלו לנהל את גירוש היהודים. מיד הוטלו הגבלות על היהודים, אסור היה לצאת מהבית, החרימו רכוש, והדבר היחיד שהעסיק אותי זה הפחד מהמצב. היה לנו מספיק אוכל והמשכנו לגור באותו בית. אמא שלי, שעולמה נחרב לאחר מות אבי, נותרה עם מעט כוחות כדי להתמודד ורצתה שייקחו גם אותה. למרות שהציעו לה להתחזות לחולה כי לגרמנים לא היה זמן להתעסק עם חולים, היא רצתה למות בגלל אבא. היא נלקחה לאושוויץ ושם נפטרה, לא מתאי גזים אלא משברון לב. זה קרה בקיץ, אני יודע שהיא הגיעה בוודאות לאושוויץ, כי מישהו שלח מכתב משם וסיפר שהיא מתה מהתקף לב.

אני נשארתי לבד עם דודתי הזקנה שהביאה אותי חזרה לבית יתומים. בית היתומים הופצץ והפך לעיי חורבות. כל הילדים אכלו אטריות עם גבינה צהובה שהתבררה כסבון. היינו רעבים ופחדנו מאוד. היו מדריכים פדגוגים יוצאים מהכלל ובית היתומים היה מוסד חינוכי טוב. ישנו מאה ילדים, כולם באולם אחד, חלקם הרטיבו ואני ביניהם. מידי פעם יצאנו לחצר ולפעמים קיבלנו חופשה מיום שישי עד יום ראשון. הסתובבנו איפה שיכולנו בחיפוש אחר אוכל ובתחושת פחד שמא יפגעו בנו. היינו רעבים במשך חודשים.

אני זוכר שלקחו את כל הילדים מבית היתומים לגטו. ראול וולנברג, שבית היתומים היה תחת חסותו, הצליח להציל אותנו ולהחזיר למוסד. ערב אחד הופיעו אנשי "צלב החץ" הוונגרים, אספו את כל הילדים והמדריכים מהמוסד ומהבתים שלהם והובילו אותנו לנהר הדאנובה. אמנם הייתי ילד קטן אבל כבר הבנתי שאנחנו בסוף הדרך. הלכנו בזוגות, בשלג, וכל מי ששאל לאן הם לוקחים את הילדים האלה אמרו לו "זה לא עסקך" ו"לא חשוב".

לקחו אותנו לדאנובה, הסיפורים אחר כך ידועים, לקחו את המדריכים וירו בהם ואחד המדריכים קפץ לדאנובה כדי להינצל ולספר את סיפור ההרג הנורא. ואז הגיע תורנו, היינו בין מאה וחמישים לבין מאתיים ילדים קטנים, ולפני שהם התחילו במעשי ההרג הופיעה קבוצת חיילים הונגרים. הבנתי שהם מתווכחים עם אנשי "צלב החץ". בסופו של דבר אני חושב שגם אנשי "צלב החץ" לא התלהבו לירות בילדים קטנים והם נתנו לחיילים לקחת אותנו בחזרה לבית היתומים. התברר שאותם אנשים שהגיעו לדאנובה נשלחו על ידי ראול ולנברג להחזיר אותנו, וביניהם היו יהודים.

חזרנו לבית היתומים, אני זוכר שלא הונגרים ולא גרמנים העיזו להתקרב לשם. היו לנו הנחיות ברורות לא לעזוב את החדרים ולא לצאת לחצר, כי אלה ששמרו עלינו עד שבאו הרוסים קודם ירו ורק אחר כך בדקו במי ירו. היה אז חורף וירד שלג, אם אתה לא לבוש טוב ואין לך נעליים טובות אתה בסכנה של מוות. יום אחד הייתה הפצצה באזור והיה תוהו ובוהו, חלק מהילדים הצליחו לברוח אבל את רובם הסגירו הגויים. אני זוכר שגם אחי התחיל לרוץ ואחזתי אותו בידי, אני לא יודע מה גרם לי לתפוס אותו ולמנוע ממנו לרוץ, הרי האינסטינקט הראשוני הוא לרוץ ולברוח. הרגליים שלנו קפאו במקום, קיבלתי טיפול מרופא שהכניס את כפות רגליי לקערת מים חמים ועבורי זה הרגיש נהדר. אחר כך הופיעו השלפוחיות והנמק, ואני שכבתי במיטה והייתי זקוק לעזרתם של ילדים אחרים. בזמן הזה הרעב היה כבד. פעם קיבלנו קערת שעועית ולא אכלתי הכל, ומה שלא אכלתי שמתו מתחת לרעב עליו ישנתי ובבוקר האוכל קפא.

אנא ספרי/ על קורותיך מתום המלחמה ועד עלייתך לארץ

(ציוני דרך: השחרור וחזרה הביתה, חיים אחרי המלחמה, בריחה, העפלה/ עליה):

לאחר שבאו הרוסים הכניסו אותי לבית חולים שם נותחתי ברגליי, כרתו לי אצבעות בשתי הרגליים. המנתח היה רופא מעולה, הוא לקח את הגדם של האצבעות והניח לפני הגדמים שהוסרו כדי להגן מפני מכה ומכאבים מיותרים. בית החולים היה נוצרי עם נזירות, היינו צריכים להתפלל לישו והדבר לא הפריע לי כלל. קיבלנו מעט אוכל, פרוסת לחם ליום.

מעולם לא ראיתי את ראול ולנברג אבל אני זוכר שבית היתומים היה תחת חסותו. אחי ואני היינו ילדים טובים מבית טוב, אבל חלק מהילדים שהיו בבית היתומים נאספו מהרחוב וגדלו לתרבות רעה. היה לנו מדריך עם שתי ידיים רציניות והוא הפך אותם לאנשים טובים לסביבה, לפחות לאותה תקופה.

אני זוכר את יום השחרור על ידי הרוסים. החיילים הופיעו בהפתעה ולאחר שפתחו את השער, אחד החיילים ירה באוויר לאחר שראה את אחד המדריכים עומד להרביץ לילד. הבנתי שמי שירה הוא מפקד הכוח. הרוסים הביאו לנו אוכל, האמריקאים חילקו סוכריות ומסטיקים ואנחנו היינו מאושרים. החיילים הרוסים אהבו אותנו ודאגו לנו כך שכל הילדים נשארו בחיים באותה תקופה. לאחר סיום המלחמה נשארתי בבית היתומים וכל מה שרציתי היה רק לאכול. בשנים שבאו לאחר השחרור אתה חושב רק על ארוחות, אתה מסיים ארוחה ואתה רק חושב על הבאה בתור שתבוא, כל ארוחה היא חגיגה ויש אנשים שלא משתחררים מזה עד סוף חייהם. רק אחרי מספר שנים נפטרת מההרגלים האלה אבל היה לי חבר ניצול שואה שנפטר ועד לפני כמה שנים הוא עוד היה צובר אוכל במקרר.

בסיום המלחמה לא חשבתי לא על אבא ולא על אמא ורק המחשבה על אוכל העסיקה אותי, לא ציפיתי וחשבתי שאימי תחזור וגם את הדודה לא ראיתי יותר, המשכנו להיות יתומים. באותו זמן לא חשבתי על ההשלכות בעתיד אלא רק בכאן ועכשיו.

אחרי המלחמה היה תוהו ובוהו והדבר היחיד שאני ער לו היה שהתחילו פניות מאוסטרליה ומקנדה ועוד ארצות שביקשו לקלוט מהגרים, וילדים נרשמו ולחלקם היו ניירות לנסיעה. באותה תקופה המדריך של אחי אמר שמי שרוצה לעלות לפלשתינה יסדרו לו ניירות לעלייה. שמענו את השם "פלשתינה" בפעם הראשונה, הראו לנו סרט על הפרדסים בארץ ישראל. הצטרפנו לתנועת הנוער "גורדוניה מכבי הצעיר" וחילקו לנו חגורות. כל שבוע נפגשנו וסיפרו לנו על ארץ ישראל וגם למדנו עברית באמצעות המדריכים של התנועה. אחי ואני הועברנו לצרפת כחלק מתהליך העלייה ארצה עם התנועה. ההמתנה בצרפת נמשכה כשנה, במהלכה התגוררנו בטירה. אני זוכר כשאנחנו עזבנו את הטירה בצרפת הגיעו ילדים יהודים יוצאי מרוקו, הם ישנו על הארץ והמיטות נותרו מסודרות.

נא ספרי/י על חיירך בארץ

(ציוני דרך: לימודים/ תעסוקה, שירות צבאי, פעילות ציבורית או תרבותית, משפחה/ דורות המשך וכו'):

הגענו לארץ ואף אחד לא חיכה לנו. הייתה פגישה שבה נאמר לנו שהיינו צריכים להגיע לקיבוץ מצובה ושם בכלל לא ידעו שאנחנו מגיעים וגם לא התעניינו בנו. התאכסנו בבית עולים למספר ימים ושם נתקלנו לראשונה בזיתים, לא ידעתי לזהות את הזית וחשבתי שמדובר בשזיפים. הגענו לקיבוץ מצובה עם עוד כעשרים ילדים ומשם שלחו אותנו לקרית ענבים ללמוד בבית ספר.

אחי ואני לא עלינו יחד לארץ מאחר והעליה נקבעה לפי גיל. אחי הוא קרוב המשפחה היחיד שנותר לי אבל זה מעולם לא הטריד אותי, כי מאז בית היתומים התרחקנו אחד מהשני. יכול להיות שטעיתי שחשבתי רק על עצמי, ואולי זו אחת התכונות שפיתחתי שאני לא איש משפחתי.

בארץ התחנכתי בקריית ענבים ועד לסיום כיתה ו' כבר היינו חבורת ילדים עם מחנך דגול משכמו ומעלה. האיש דאג לנו למורים הכי טובים וגרם לנו לסיים את בית הספר היסודי כי ידע שבלי לימודים לא יהיה לנו עתיד. בגיל 16 הגעתי לקיבוץ דגניה עם ילדים מארצות מוצא שונות ולמדתי שם הנהלת חשבונות סוג שלוש. הכרנו מדריכה משכמה ומעלה וחשבתי שגם החברים האחרים יהיו כמוה ויעודדו את הכישרונות שלי, אך לצערי הרב זה לא קרה.

אני מלא הערכה לכל המדריכים שליוו אותי, למרות שבארץ לא שאלו ולא ריחמו אף פעם ולא העניקו יחס מיוחד. החסך הדומיננטי בלגדול ללא אמא ואבא התבטא בכך שכל נעוריי הייתי לבד ולא ידעתי איך לגשת לבחורה ולהזמין אותה לצאת, אף נערה ואף אחד אחר לא נתן לי יד למרות שהיה כל כך קל להוביל אדם ששרוי במצב קשה ולהוביל אותו למקום טוב יותר. ההתנהגות הזו נבעה מחוסר בטחון מאחר ולא היו לי הורים שהקנו לי בטחון, יש לי כישרונות שיכולתי לפתח אבל הייתי בודד, פחדן וביישן.

כך חלפו השנים ואת סיפורי לא סיפרתי לאיש, לא התלוננתי ולא בכיתי. מאוחר יותר גם לא התגייסתי לצבא וזאת בשל הבעיה הרפואית שלי בכפות הרגליים, אבל שירתי במילואים בתפקידי אפסנאות. לימים גם ראיתי שאני יורה נהדר ופוגע. באימונים השנתיים אחד המפקדים אמר: "את צח ראובן צריך ללמד על כלי נשק, הוא יביא תועלת למדינת ישראל".

כיום אני גמלאי בקיבוץ דגניה ואני מרוצה מחלקי. במשך הזמן השתחררתי מהרבה תכונות לא נעימות, כולל הביישנות והזיכרונות מתקופת השואה שכבר לא מציקים לי. עדיין אני לא אבקר בהונגריה לעולם ולא אדרוך על אדמתה. העובדה שאמא ואבא נרצחו בשואה הכתיבה לי את כל החיים הלאה.

כיום יש לי שלושה ילדים, שתי בנות ובן, הם לא מכירים את סיפור החיים שלי. הם שמעו מעט, בחלקים, אך לא את הסיפור בשלמותו.

ראיון: טל זוהרי

קיבוץ דגניה, מאי 2013